

mestall

any X
núm. 24
desembre 2008

mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses

Butlletí de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

SUMARI

Portada

Emili Giralt i Raventós (1927-2008)

L'Associació

En el record

Llibres

Emili Giralt i Raventós (dir), Josep M. Saltrach (coord.)
Història agrària dels països catalans, vol. 3 [Edat Moderna]

Emili Giralt i Raventós (dir), Ramon Garrabou (coord.)
Història agrària dels països catalans, vol. 4 [s. XIX-XX]

L'Associació

Lliurament del 6è Premi Mestall

Sortida: La descoberta del patrimoni hidràulic de Sant Feliu de Pallerols

Recerques en curs

Lluís Sales i Favà
Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XVI. El cas de la baronia de Llagostera

Trobades

Col·loqui internacional: La desamortització dels béns eclesiàstics. Una perspectiva comparada: França, Península Ibèrica, Amèrica Llatina.

I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric
Les senyories a la Catalunya baixmedieval (ss. XIII-XV)

Agenda

EMILI GIRALT I RAVENTÓS (1927-2008)

La faceta d'investigador en temes d'història rural d'Emili Giralt i Raventós obliga a remarcar dues característiques de llarga durada, persistents, de l'obra de Giralt: la seva determinada manera de concebre la recerca històrica i la voluntat de participar en empreses col·lectives, interuniversitàries. Respecte a la seva manera de concebre la recerca, volem citar una resposta que Giralt va donar, el juny de 1999, en el primer número del *Mestall*:

"... sense ganes de fer cap frase, jo diria que abans de ser deixeble de Vicens Vives ho vaig ser dels arxius notariais, concretament de l'arxiu de Vilafranca. És un arxiu que comen-

ça a principis del segle XIV, però jo no el podia llegir perquè no sabia paleografia. Per tant, vaig començar amb coses del segle XVIII, que tenen una cal·ligrafia força acceptable. I és clar, què hi ha d'haver en un arxiu notarial del segle XVIII i al Penedès, sinó coses de pagès?"

Així, d'aquesta manera senzilla i planera, explicava el doctor Giralt els seus inicis en la recerca de la història rural, de la qual va ser pioner. Animant la gent a anar als arxius, estava impulsant un tipus de recerca històrica. El 1962,

havia publicat "Los estudios de historia agraria en España. Orientaciones bibliográficas". El 1978, l'Emili Giralt, en el primer número de la revista *Estudis d'Història Agrària*, recordava que les coses havien canviat molt entre les dues dates:

"Després de quinze anys, la situació, sense que sigui satisfactòria, ha canviat molt. Temes importants, com les desamortitza-

cions del segle XIX, el règim senyorial o certs episodis de les lluites camperoles, que aleshores eren pràcticament verges, compten avui amb sòlides monografies. Un repertori bibliogràfic posat al dia –cosa que caldria fer– no tindria avui la dispersió temàtica del de 1962, ni hauria de

l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

convoca el

7è premi Mestall

curs 2008 - 2009

a treballs de recerca de batxillerat realitzats per estudiants de Batxillerat sobre temes relacionats amb el món rural en qualsevol dels seus àmbits temàtics, cronològics i geogràfics (història, paisatge, patrimoni, economia, població, migracions, històries de vida, etc.).

Dotació: 500 euros per als estudiants i un lot de llibres per al centre en el qual estudiïn. **Termini de presentació:** 30 d'abril de 2009. **Informació i bases** a la web www.ddgi.cat/historiarural/

portada

donar acollida a títols que només molt subsidiàriament interessen a la història agrària. Tot i essent un dels camps més poc treballats per la investigació històrica, la ruralia i els seus problemes han pres carta de naturalesa en la nostra historiografia”.

Emili Giralt es mostrava optimista també per l'elevat nombre de treballs de curs, tesines i tesis doctorals que tractaven qüestions d'història agrària. I feia referència a què no es tractava només d'un fenomen català: a Madrid, a Galícia, a Andalusia, a Euskadi, al País Valencià: “una mica pertot, l'interès per la història rural ha anat creixent o s'ha traduït en l'aparició de monografies de remarcable vàlua”.

El 1978, doncs, l'ambient era propici per a la publicació d'una revista que “encoratgi els esforços dels investigadors agraristes i canalitzi la difusió dels resultats de llurs recerques”. D'aquí l'oportunitat de la revista *Estudis d'Història Agrària*. Al mateix temps, és a dir, aquell mateix any 1978, Emili Giralt va organitzar a Barcelona el I Col·loqui d'Història agrària dels Països Catalans, que tindria continuïtat. No es tracta, ara i aquí, de fer una valoració d'aquelles dues iniciatives. La seva continuïtat ja no depèn d'ell, sinó de nosaltres. El que és segur, però, és que

els estudis d'història agrària s'han anat consolidat en els darrers anys. El juny de 1999, en l'entrevista del primer número del *Mestall* a la qual abans hem fet referència, Giralt reiterava la seva valoració positiva sobre l'estat dels estudis d'història agrària.

En aquest número del *Mestall* volem retre-li homenatge i celebrar que Giralt hagi aconseguit complir un altre dels objectius explicitats en aquella entrevista: la història agrària dels països catalans.

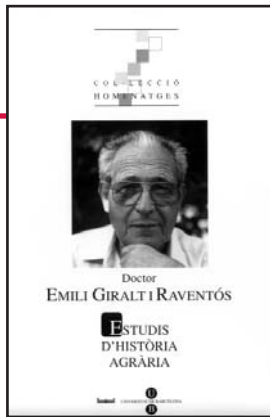
“Tindrà dos volums molt atapeïts, i si ho poguéssim fer il·lustrat, en sortirien tres o quatre. Si s'ha arribat a aquest punt és perquè hi ha hagut molts estudis monogràfics pel mig, si no, no s'hauria pogut fer. De manera que, si en algun moment vaig sentir-me molt solitari, com si els pagesos fossin una dèria d'en Giralt, com deien els companys, després sempre m'he sentit molt acompanyat. I no cal dir vosaltres, que heu viscut un ambient on això és tan quotidià, tan habitual com qualsevol altre aspecte de la història”.

Al final de l'entrevista, Emili Giralt ens encoratjava a tirar endavant, amb il·lusió, la recent nascuda Associació d'Història Rural de les comarques gironines:

“Si porteu a terme això que m'han explicat d'aquesta associació d'estudis rurals, feu-ho que val molt la pena. I penso que tal com se m'ha explicat, si heu aconseguit fer una societat sense ànim de lucre, heu passat pel registre, i esteu emancipats de la universitat, i de tal i de tal, això us pot portar a fer-vos dir sí senyor de l'un, de l'altre i del de més enllà. Ara, també depèn de vosaltres, si teniu pit per fer un butlletí i ho demostreu amb fets”.

Poc temps després ens va fer arribar la butlleta d'inscripció com a soci. Des de després, el doctor Giralt seguia amb interès les nostres activitats. De vegades ens enviava la butlleta d'inscripció en els Seminaris d'Història Econòmica i social; o una carta d'agraïment per la ressenya d'un seu llibre. Era la seva manera de manifestar-nos la seva adhesió i confiança. Des del *Mestall* valorem molt especialment el fet que aquest butlletí l'acompanyés en els darrers anys de la seva vida, i li recordessin puntualment que no estava sol.

Redacció ■

Emili Giralt i Raventós va néixer el 1927 a Vilafranca del Penedès. Llicenciat el 1951, va doctorar-se amb un estudi sobre el comerç marítim de Barcelona a l'època moderna. Després d'un període a l'Institut Laboral de Vilafranca, va ser professor de la Universitat de Barcelona, fins que el 1965 va obtenir la càtedra d'Història Contemporània de la Universitat de València. Després va tornar a la Universitat de Barcelona. No el vaig arribar a conèixer en els meus anys de formació universitària. L'havia llegit, evidentment, però no vaig entrar en contacte amb ell fins l'octubre de 1981, quan ja havia presentat la meua tesi de llicenciatura i iniciava els cursos de doctorat. A partir d'aquell curs, les meves relacions amb Emili Giralt van presentar una certa continuïtat. Però serien molt més fluides en els darrers anys, quan, el 1994, vaig entrar en el Consell de Redacció de la Revista d'Estudis d'Història Agrària.

La dècada dels 80, aquesta etapa en què ja ens coneixíem —però no tant com ho faríem posteriorment—, voldria remarcar dues anècdotes que poden revelar, penso, alguns aspectes de la personalitat d'Emili Giralt. He dit que ens trobàvem amb prou assiduitat com per no perdre el contacte. Vull afegir que els llocs de trobada eren sempre llocs d'estudi i d'investigació: la Biblioteca de Catalunya o l'Arxiu de Protocols Notarials. El doctor Giralt era un dels pocs professors universitaris que jo trobava regularment en les meves visites periòdiques a Barcelona. Explicava les seves recerques amb il·lusió. I, mentre les explicava, donava autèntiques lliçons d'Història; no es tractava d'especulacions teòriques, sinó de dades confirmades per la recerca diària; escoltant-lo, un sentia que s'estava enriquint. La informació que proporcionava no era banal, sinó que ajudava a plantejar, i a respondre en part, algunes preguntes claus per a la història de Catalunya. No tots els resultats d'aquelles recerques han vist la llum. Penso, per exemple, en la nombrosa documentació

que em consta que havia reunit sobre membres de la burgesia catalana, la barcelonina especialment, des dels segles XVI i XVII, que, després d'haver fet una fortuna amb el comerç —de draps, de teles, o de cereals—, compraven terres i a vegades títols i castells termenats.

La segona anècdota que voldria explicar cal situar-la a Girona, el 1988. Es tractava d'un acte multitudinari a la Casa de Cultura. No era habitual que en la presentació d'un llibre s'hi reunís tanta gent. Es tractava de la presentació de l'edició facsímil del *Llibre dels secrets d'agricultura* de fra Agustí, de 1617. Era el primer volum de la col·lecció de "Clàssics del Pensament Català", editada per Altafulla —amb l'edició hi havia participat la Diputació de Girona—. El llibre incloïa un llarg estudi introductor en què hi havien participat diferents experts; sobre la llengua, sobre l'arquitectura, sobre l'agronomia, etc. En ocasió de la presentació, els autors d'aquests estudis participaven en una taula rodona. Emili Giralt presidia aquella taula, però no va parlar fins al final. L'acte s'havia desenvolupat sense sorpreses, sense sobresalts. Emili Giralt va començar amb el to tranquil que el caracteritzava. Des de sempre ell s'havia interessat pel llibre de fra Agustí. En una de les seves estades a París, però, havia descobert que el llibre no era sinó una còpia —una traducció— de l'obra francesa de Charles Estienne *Praedium rusticum* (1554) i en edició vernacle *L'Agriculture et Maison rustique* (1564). Va descobrir, doncs, que el llibre era una traducció d'una obra francesa i, a més a més, desigual, perquè havia traduït unes coses i d'altres s'havia limitat a resumir-les o les havia eliminat. Tot plegat, suggeria, mereixeria un estudi comparatiu. Sempre recordaré aquell moment. Els membres de la taula es miraven desconcertats, cap d'ells s'havia plantejat la possibilitat que el llibre de fra Agustí no fos original. I la col·lecció que inaugurava es deia "Clàssics del Pensament Català". Però el que m'havia impressionat més era la manera de Giralt de donar a conèixer la primícia; d'una manera plana, tranquil·la, però que amagava, forçosament, una certa ironia. Era la faceta de murri que tant el caracteritzava.

Rosa Congost ■

en el record

La dècada dels 80, aquesta etapa en què ja ens coneixíem —però no tant com ho faríem posteriorment—, voldria remarcar dues anècdotes que poden revelar, penso, alguns aspectes de la personalitat d'Emili Giralt. He dit que ens trobàvem amb prou assiduitat com per no perdre el contacte. Vull afegir que els llocs de trobada eren sempre llocs d'estudi i d'investigació: la Biblioteca de Catalunya o l'Arxiu de Protocols Notarials. El doctor Giralt era un dels pocs professors universitaris que jo trobava regularment en les meves visites periòdiques a Barcelona. Explicava les seves recerques amb il·lusió. I, mentre les explicava, donava autèntiques lliçons d'Història; no es tractava d'especulacions teòriques, sinó de dades confirmades per la recerca diària; escoltant-lo, un sentia que s'estava enriquint. La informació que proporcionava no era banal, ...

■ Llibres

**GIRALT i
RAVENTÓS, Emili
(dir.), SALTRACH,
Josep M. (coord.)**

***Història agrària
dels països catalans, vol. 3 [Edat
Moderna]*
(coord. Eva SERRA)**

Fundació Catalana per a la
Recerca i la Innovació,
Barcelona, 2008, 630 pàgs.

El 2008 ha aparegut el quart i darrer volum de la *Història agrària dels Països Catalans*, dedicat al període comprès entre la Sentència Arbitral de Guadalupe i els inicis de la crisi de l'Antic Règim. L'aparició dels quatre volums de l'obra s'ha produït de forma pausada en cinc anys, des de 2004, un termini més que raonable per a una obra d'aquesta magnitud —només cal recordar que *The Agrarian History of England and Wales* va tardar vint-i-tres anys en completar-se—, que és mèrit d'obligat reconeixement al director i als coordinadors de l'obra i que té l'avantatge de proporcionar una síntesi dels coneixements en un mateix moment o estadi de la historiografia. Sens dubte, es tracta d'una fita important que contribueix a consolidar la història agrària com a àmbit disciplinar i d'investigació als Països Catalans. A l'igual que el darrer volum —però a diferència dels dos primers— es tracta d'una obra on participen un nombre important d'historiadors, concretament quinze. Aquest fet certament enriqueix el llibre i permet que el tractament d'alguns punts es beneficiï de les recerques prèvies i paral·leles realitzades per cadascun, per bé que també apareixen reiteracions en alguns punts. També facilita l'emergència de discrepàncies o, almenys, de tesis no coincidents en aspectes clau —com els efectes de la Sentència Arbitral de Guadalupe— sobre els quals la historiografia encara no ha arribat a un consens generalitzat.

El volum està articulat en quatre grans blocs. El primer d'ells, sota el títol "Canvis en la història moderna", fa una presentació sumària dels tres segles sotmesos a examen, amb especial èmfasi en l'evolució de la població, de la producció i de la renda senyorial. En ells, s'explica el desplegament d'un model de desenvolupament agrari bàsicament extensiu i poc tecnificat, fortament sotmès a les incidències meteorològiques, a l'escassetat de fertilitzants i, fins la Guerra de Successió, als conflictes bèl·lics; un model sustentat en una diversitat d'estructures socials, fruit de les distintes evolucions del règim feudal en cadascun dels territoris, que varen donar lloc a relacions de domini i de propietat igualment diferenciades. Aquest model, que mostrarà signes d'esgotament i col·lapse a finals del segle XVIII, va ser capaç d'elevat la seva capacitat de sosteniment sobretot a través de l'expansió superficial de l'àrea de cultiu, però també a tra

vés de processos d'especialització locals i comarcals (olivera a Mallorca, ramaderia de llana i formatges a Menorca, barrella i morera en algunes àrees valencianes, vinya en diverses comarques, etc.) i a processos d'intensificació, d'abast geogràfic més reduït, entre els quals destaca especialment l'augment del regadiu, sobretot a les comarques valencianes.

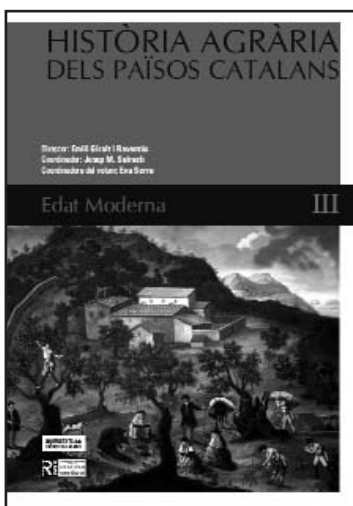
Són precisament aquestes transformacions de caràcter productiu i tècnic les que

s'aborden en el segon bloc del llibre, titulat "Continuïtat i transformació dels conreus i de les tècniques". Més enllà del conegut domini cerealícola, es dibuixa un sistema agrari relativament dinàmic, amb l'aparició de nous cereals —el blat de moro— o l'expansió d'altres com l'arròs, el creixement de l'horta i el regadiu i l'aparició de rotacions que varen fer retrocedir el guaret blanc allà on es donaren les condicions. La revisió dels fluxos comercials de productes agrícoles permet sostenir la tesi que l'agricultura de subsistència predominant en el segle XVI va anar donant pas a una agricultura cada vegada més orientada al mercat. D'altra banda, la inclusió dels espais no agrícoles —boscos i pastures— permet detectar com la intensificació del seu ús, a mesura que augmentaven tant la població com les demandes de recursos forestals i ramaders, va donar lloc a conflictes d'interessos, a processos de delimitació de drets privatis i a successives elaboracions de normes. El llibre també inclou un capítol dedicat a la indústria rural i a les activitats de transformació de la producció agrícola, amb un accent especial en la molinaria de cereals. Dins aquest escenari de transformacions, la vitivinicultura ocupa un espai propi. El va tenir en el seu moment i el té també dins aquest volum, ja que se li dedica tot el tercer bloc —més de 160 pàgines—, el qual, a més, està escrit a una sola mà per Emili Giralt. De fet, es tracta d'una part coherent en ella mateixa, que fàcilment podria convertir-se ne una publicació independent i que constitueix la darrera aportació de Giralt sobre una qüestió que l'havia apassionat des dels inicis de la seva carrera professional. Al llarg d'aquestes pàgines es reconstrueixen els trets generals de l'expansió vitícola i la seva geografia i es posa especial atenció en la descripció de les tècniques de cultiu i de vinificació.

Finalment, el darrer bloc del volum, "La societat rural", està dedicat al context social. S'hi sistematitzen l'evolució demogràfica del període —aspecte que apareix de forma recurrent en diverses parts del volum—, l'abast i les transformacions del règim senyorial, la renda feudal i fundiària, el mercat de la terra, els grups socials rurals, les institucions locals i també la representació rural a les Corts. Acaba amb una referència a la literatura memorialística pagesa escrita durant aquests segles.

Globalment, aquest tercer volum de la *Història agrària dels Països Catalans* ens confirma l'existència d'un món rural divers, ple de contrastos tant territorials com cronològics, i sobretot un món dinàmic, immers en un llarg procés de canvis productius i tecnològics, però també socials i econòmics. Un món interessant, del qual conservem una gran riquesa documental bona part de la qual encara està per explotar.

Enric Saguer ■

Emili Giralt va encarregar el quart i darrer volum de la *Història agrària dels Països Catalans* a Ramon Garrabou. El reconegut historiador va actuar com a coordinador d'un volum en què van participar un conjunt de setze investigadors, autors de 20 capítols. No només el nom de Ramon Garrabou, autor i coautor de sis capítols, hi destaca clarament, sinó que el llibre també reflecteix la seva capacitat d'endegar projectes col·lectius. El seu contingut és el resultat d'un treball en equip i respon, per tant, a un pla de treball previ, que es reflecteix de forma clara en la seva estructura i en els títols de les sis parts, de caràcter més temàtic que cronològic, en què es divideix el llibre. Són aquests: 1) crisi de l'antic règim i nou marc institucional (amb col·laboracions de Llorenç Ferrer, Ramon Garrabou, Gabriel Jover, Jesús Millan i Enric Tello); 2) les transformacions del sistema productiu (amb col·laboracions de Salvador Calatayud, Roser Nicolau i Josep Pujol); 3) la mercantilització del món rural (amb col·laboracions de Ramon Garrabou, Carles Manera, Enric Tello i Francesc Valls); 4) homes, dones i classes (amb col·laboracions de Xavier Cussó, Ramon Garrabou i Enric Saguer); 5) conflictivitat i associacionisme (amb col·laboracions de Josep Colomé, Samuel Garrido, Jesús Millan i Javier Tébar); 6) les grans transformacions dels sistemes agraris (1940-2000) (amb col·laboracions de Ramon Garrabou i Roser Majoral). D'aquestes sis parts, la darrera, que és també la més curta, es refereix a un període cronològic relativament curt, que es correspon amb la segona meitat del segle xx. Però les altres parts cobreixen tot el segle xix i la primera meitat del segle xx, és a dir, s'aturen a la frontera de 1940-1950, si no abans. Ramon Garrabou, a l'apartat final del llibre, situa justament en aquests anys la "gran ruptura" i, potser per això mateix, hom pot sorprendre's del fet de no haver-li dedicat una mica més d'espai.

L'opció dels autors, però, va ser una altra i el llibre se centra sobretot en el període 1800-1950. Aquesta opció, i l'ordenació temàtica del llibre –i no cronològica–, constitueixen alguns dels trets definitoris del llibre, que el diferencien d'un simple llibre de síntesi –tot i que cada capítol reflecteix un esforç de síntesi notable, que cal agrair– i li confereixen una coherència més forta de la que es pot esperar d'un llibre d'aquestes característiques. Em refereixo al fet que és possible entreveure al llarg de tot el llibre un fil argumental, gairebé en forma de tesi, la qual cosa no és habitual ni fàcil en un llibre d'aquestes característiques i només es dona quan així ho han decidit el gruix dels autors. El primer i darrer títol del llibre, tots dos signats per Ramon Garrabou, ens permeten identificar el fil conductor de què parlem. El primer títol ens el defineix: "el desenvolupament del capitalisme agrari", i el darrer ens el delimita

cronològicament. El tema del llibre és, de fet, el desenvolupament del capitalisme agrari fins al 1950, i els autors l'examinen i ens conviden a examinar-lo, una i altra vegada, des de diferents perspectives però amb una certa coincidència en el punt de mira.

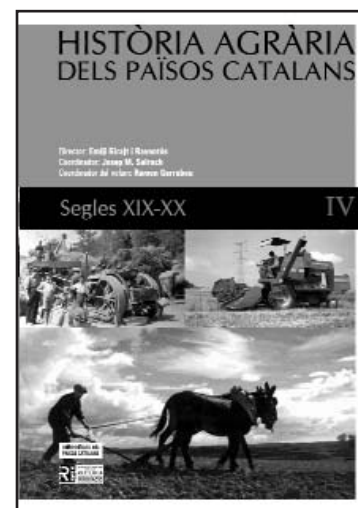
L'ordre temàtic i els temes escollits reflecteixen aquest punt de mira. Que el marc institucional sigui el tema del primer capítol no pot sorprendre cap lector interessat en la història agrària contemporània. Però aquest capítol no tracta únicament sobre la crisi de l'antic règim i la revolució liberal. Hi ha la voluntat explícita, reflectida en el capítol de Garrabou sobre la política agrària, de situar el tema en una cronologia més àmplia de l'habitual. Aquesta voluntat d'oferir una problemàtica completa de cada tema tractat es veu reflectida en cada apartat.

L'índex del llibre, amb els títols dels diferents capítols, compleix la funció de guia del lector, no només per endinsar-se en les parts on s'integren, sinó per descobrir-hi aportacions que potser li haurien passat per alt. Em limitaré a posar alguns exemples: un dels grans canvis en la història agrària contemporània es reflecteix en les dades demogràfiques, i potser algun lector trobarà a faltar una exposició i reflexió general sobre aquestes dades, de cara a establir les principals etapes cronològiques del canvi agrari, abans de la "gran ruptura". Però, com hem dit, no ens trobem davant d'un manual convencional, i l'opció que ha estat presa, de forma legítima, convida el lector a establir ell mateix els lligams entre els diferents capítols. Així, el lector interessat en el canvi demogràfic trobarà diversos capítols, integrats en diferents parts, que tracten aquesta temàtica: Llorenç Ferrer parla dels canvis en els sistemes d'herència en la primera part, dedicada, com hem dit, al marc institucional; Roser Nicolau de la mobilitat i migracions en la segona part, dedicada a "Les transformacions del sistema productiu". I en la quarta part, la titulada "Homes, dones i classes", Ramon Garrabou i Xavier Cussó parlen de "Els sistemes alimentaris: una dilatada transició". Un altre exemple: un lector interessat en la revolució liberal i el pes de les desamortitzacions haurà de completar el capítol de Jesús Millan, Enric Tello i Gabriel Jover, sobre "La crisi de coexistència de les formes de propietat: el sentit de la reforma agrària liberal i el referent revolucionari francès", amb el curt capítol "El mont", dins la segona part, "Les transformacions del sistema productiu", amb el capítol d'Enric Tello sobre el crèdit hipotecari rural, dins la part "La mercantilització del món rural", i, encara, amb el capítol de Ramon Garrabou i Enric Saguer, "Propietat, tinença i relacions de distribució", dins la part "Homes, dones i classes". Cal dir que els títols dels capítols s'ajusten més al seu contingut que els títols generals de les parts, que poden provocar

**GIRALT i
RAVENTÓS, Emili
(dir.), GARRABOU,
Ramon (coord.)**

***Història agrària
dels Països
Catalans, vol. 4
[segles xix-xx]***

Fundació Catalana per a la
Recerca i la Innovació,
Barcelona, 2006, 663 pàgs.

■ Llibres

alguns equívocs. Per exemple, la part titulada "Homes, dones i classes" pot resultar una mica decebedora per a un historiador interessat en la història de les dones en el món agrari, però conté aportacions innovadores sobre l'alimentació que podrien haver passat desapercebudes.

El resultat innegable és un conjunt d'aportacions notables, fetes per autors de reconegut prestigi –tots ells bons coneixedors de la temàtica que estudien, procedents de les diferents àrees dels països catalans, aplega-

des en un mateix llibre i suggerint cadascuna d'elles múltiples maneres d'interconnectar-se amb les altres. Aquest és un dels mèrits del llibre. L'altre, suposo que el lector ja l'haurà endevinat: és un llibre que a partir d'ara serà de consulta obligada per a qualsevol estudi d'història agrària contemporània de qualsevol àrea dels països catalans.

Rosa Congost ■

■ l'Associació

PREMIATS EN ALTRES CONVOCATÒRIES

I convocatòria curs 2002-2003
Maria Bertran Isabal
 (IES de Tremp)

II convocatòria curs 2003-2004
Albert Reixach Sala
 (IES Montsacopa d'Olot)

III convocatòria curs 2004-2005
Eloi Hernández Mosella
 (IES Quercus de Sant Joan de Vilatorrada)

IV convocatòria curs 2005-2006
Eudald Arnal Boada
 (IES Gabriel Ferrater de Reus)

V convocatòria curs 2006-2007
Laia Alentorn Serrat
 (IES Garrotxa d'Olot)

lliurament del 6è Premi Mestall

ACTA DEL JURAT

Reunit el jurat del sisè *Premi Mestall* a treballs de recerca de batxillerat convocat per l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, constituït per Lídia Donat Pérez, Pere Gifre Ribas i Santi Soler Simon, després de d'examinar els treballs presentats, acorda:

1. Valorar molt positivament la qualitat dels dinou treballs presentats en aquesta convocatòria.

2. Atorgar el premi *Mestall* a treballs de recerca de batxillerat en la seva sisena edició al treball "**La vara i les manilles**", presentat amb el pseudònim "Gisca". En la seva valoració el jurat considera que l'autora ha sabut aprofitar amb encert els testimonis orals que tenia a l'abast, i relacionar-los amb el context històric general. El jurat ha valorat també que l'autora hagi integrat la font primària amb la interpretació històrica de la comarca del Pallars Sobirà.

Oberta la plica, el premi correspon a **Ares Prat Pujol**, de l'IES Hug Roger III de Sort,

essent tutors del treball els professors Montse Ferrer i Antoni Egea.

3. Atorgar dos accèssits als treballs "**Dona i tradició al tram mitjà del riu de la Sènia**", presentat amb el pseudònim "Falduda", i "**Una forma insòlita d'elaborar el vi. Noves troballes de tines enmig de la vinya**", presentat amb el pseudònim "Wp1_90".

Oberta la plica, corresponen respectivament a **Jael Grau Campos**, de l'IES Manuel Sales i Ferrer d'Ulldecona, essent tutora del treball Victòria Almuni Balada, i a **Daniel Calvo Torralba**, de l'IES Joaquim Blume d'Esplugues de Llobregat, essent tutor del treball Romualdo Fernández.

4. El jurat proposa que un resum del treball premiat i dels accèssits sigui publicat en el proper número del butlletí *Mestall*.

Girona, 3 de juliol de 2008

LA VARA I LES MANILLES

Resum del treball guanyador de la VI convocatòria premi Mestall

L'objectiu d'aquest treball ha estat descobrir com va ser la vida quotidiana al Pallars Sobirà durant la guerra civil. Pretenia ser neutral, sense mostrar-me a favor d'un partit o d'un altre i descobrir si la guerra havia estat tan dura per tothom, tal com ho expliquen alguns avis.

Primerament, vaig llegir un llibre per situar-me una mica en aquella època. Després vaig entrevistar vint-i-vuit persones, d'entre 75 i 95 anys, de diverses zones del Pallars Sobirà. Varen explicar-me com van viure tota aquella època, quines eren les seves aspiracions, tot el que els va ser pres per la guerra... Els resultats d'aquestes entrevistes foren molt satisfactoris; vaig trobar opinions de tot tipus: els entrevistats explicaven les seves penes, històries, aventures... Van ser entrevistes molt gratificants i interessants. En fi, foren la base d'aquest treball. Un cop aconseguida tota la història oral, el següent pas va ser llegir més llibres autobiogràfics de pallaresos, els quals també em fou possible d'entrevistar, i fer un buidat amb totes les conclusions extretes.

Aquest treball, com tots els altres d'història oral, té força limitacions. No hi ha llibres escrits sobre la vida quotidiana al Pallars durant la guerra. Està basat en entrevistes a gent que van viure aquella època, gent força gran, a les quals el teatre de la memòria ha fet que expliquin històries com si fossin personals quan són anècdotes molt sentides arreu. Tot el que es parlava en les entrevistes era com un

quadre lleig que la gent tenia molt ben amagat; i treure-li la pols fou força complicat, en alguns casos.

Cal explicar el significat del títol, "la vara i les manilles". La vara és l'instrument de fusta que es passaven els alcaldes quan hi havia una successió, i significa poder. Les manilles són l'instrument que utilitzaven els qui tenien poder, per reduir els altres. La propietat d'aquests dos instruments va anar variant durant la guerra. La vida quotidiana i tots els actes giraven al voltant de qui tenia el poder; gairebé tot canviava quan variava la ideologia de qui governava.

Les conclusions d'aquest treball són diverses. S'ha demostrat que hi va haver un abans i un després de la guerra força diferenciat. Durant la guerra, moltes persones que convivia en pau es van veure alterades per persones externes que van sembrar el caos, bo i matant i destruint una població esporuguida. A més, he arribat a la conclusió general que la història oral és molt subjectiva i cadascú ho explica segons com ho va viure i com li han explicat. Aquest fet no és dolent, al contrari: formen petites peces de mosaic que, fins i tot amb els errors de la memòria, et poden donar una visió clara i vertadera del conjunt de tot allò que va passar. Sobre tot perquè es tracta de gent senzilla, que normalment no té cap motiu per mentir.

Ares Prat Pujol
Sort, 8 d'Agost del 2008 ■

UNA FORMA INSÒLITA D'ELABORAR EL VI. NOVES TROVALLES DE TINES ENMIG DE LA VINYA

Resum de l'accèssit de la VI convocatòria premi Mestall

La comarca del Bages està situada al mig de la Depressió Central catalana. Dins del Bages trobem el que s'anomena el Pla de Bages, on el clima i la geografia abrupta confeccionen unes característiques immillorables pel cultiu de la vinya i la necessitat d'edificar amb pedra seca.

Els murs d'aterrament, juntament amb les barraques de vinya, són els ele-

ments més típics en el paisatge bagenc. Construïts amb pedra seca, solventaven necessitats arquitectòniques i humanes dels pagesos. La complexitat estructural, aparentment senzilla, ha perdurat durant dos segles; i encara avui dia són uns immobles admirables.

Unes altres construccions, menys conegudes i estudiades, són les tines

■ l'Associació

d'enmig de la vinya. Aquestes van ser el tema principal del meu treball. Les tines eren generalment cilíndriques i recobertes d'unes peces de ceràmica vidriada anomenades *cairons*. Habitualment, cada mas tenia la seva tina per poder fabricar el vi, però durant el llarg transport es malmetia la producció i, per això, es van edificar aquestes tines enmig del vinyar. Amb aquestes edificacions, intentaven resoldre la problemàtica del transport i conservació del raïm. Així doncs, amb la construcció d'aquestes tines, situades al bell mig del camp, estalviaven costos i obtenien una major producció i de millor qualitat; i, a més, no havien de preocupar-se pel transport.

D'aquestes construccions, oblidades després de la fil·loxera, tan sols podem trobar documentades les que pertanyen a la zona de les Valls del Flequer. Amb

aquest treball intento oferir una classificació ben clara de la zona estudiada i, així, demostrar que la tina és un element propi i típic de tota la comarca del Bages i no únicament de les Valls del Flequer, com es creia fins ara. Per aconseguir-ho, vaig cercar construccions sense documentar ni amb un estudi previ en diferents indrets del Bages, i vaig fer un estudi detallat de cadascuna.

La intenció última d'aquest treball és promoure la reconstrucció i rehabilitació d'aquestes construccions, patrimoni arquitectònic del Bages, i recuperar aquests espais com a rutes d'interès cultural i turístic.

Daniel Calvo Torralba
IES Joaquim Blume
d'Esplugues de Llobregat ■

DONA I TRADICIÓ AL TRAM MITJÀ DEL RIU DE LA SÈNIA Resum de l'accèssit de la VI convocatòria premi Metall

Al llarg del temps s'ha donat molta importància a les activitats masculines (tant tècniques com culturals) i s'ha menyspreat el treball femení. L'objectiu d'aquest treball és donar a conèixer l'esforç realitzat per les nostres avantpassades, que, mentre treballaven pacientment a les llars tot realitzant tasques poc valorades, transmetien la cultura del territori, el tram mig del riu Sènia. En definitiva, es tractava de veure com les dones aprenien la cultura en les societats tradicionals amb poc nivell d'industrialització i, més recentment, en les cultures modernes amb un nivell d'industrialització més potent; com experimentaven –i fins i tot arribaven a modificar– aquesta cultura apresada i, finalment, com acabaven transmetent-la.

En un principi, va ser força difícil trobar fonts escrites i, per aquest motiu, la meua tutora i jo vam donar molta importància a les fonts orals. Vam decidir basar-nos en el resultat d'un seguit d'entrevistes fetes a diferents dones, dividides en tres grups d'edat: de 40 a 48 anys, de 60 a 68 anys i a partir de 80 anys. Les escollides van ésser dones del meu entorn: iaies, mare, veïnes, conegudes... I, a partir de la informació que em van proporcionar, vaig anar elaborant el treball escrit.

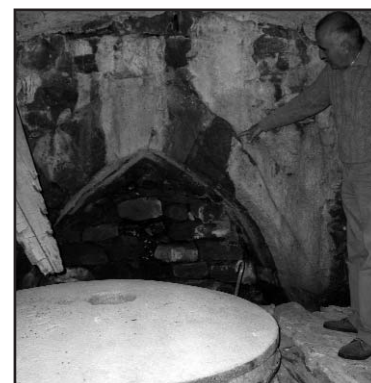
El treball intenta explicar el paper transmissor i creador de les dones en quatre camps de la cultura: la cuina, la neteja, la roba i la cultura oral (contes, dites, cançons, etc).

Vaig arribar a diferents conclusions que només poden ser considerades com a parcials. La primera és que la divisió existent entre el sud de Catalunya i el nord de la Comunitat Valenciana –el riu Sènia– és merament administrativa, ja que les tradicions allí existents són gairebé les mateixes. També vaig haver de destacar l'enorme interès de les senyores més grans per aprendre la cultura i interioritzar-la, encara que aleshores no disposaven de tantes fonts. Aquestes dones són un pou sense fons de coneixement que un dia desapareixerà. Finalment, em vaig adonar que les dones de l'última generació eren les que menys cultura transmetien. Què vol dir, tot això? Qui transmetrà la cultura en un futur? Segurament, però, la part més valuosa del treball és l'annex. Allí s'hi poden trobar recollits 44 jocs, 78 receptes, 30 contes, 9 endevinalles, 61 cançons, 27 dites i 19 oracions. Potser d'aquesta manera no cauran en l'oblit.

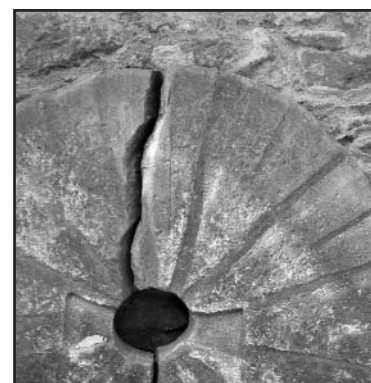
Jael Grau Campos
IES Sales i Ferré ■

Sortida

La descoberta del patrimoni hidràulic de Sant Feliu de Pallerols

4 d'octubre de 2008

L'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines va organitzar una sortida a Sant Feliu de Pallerols per visitar alguns molins i aprofitaments hidràulics.

Les sortides periòdiques que organitza l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, més enllà de permetre'ns conèixer millor el territori que ens envolta, són una bona oportunitat per conèixer i establir vincles entre els socis. L'ambient distès i amical que possibilita anar-hi en família ens permet, a la vegada, interactuar amb el soci, saber què investiga cadascú i establir contactes que després ens poden ser molt profitosos en les nostres recerques científiques i activitats culturals.

El dissabte 4 d'octubre de 2008 va tenir lloc una de les sortides que l'Associació tenia en cartera des de feia més temps: la visita als molins i altres aprofitaments hidràulics del riu Brugent, al terme municipal de Sant Feliu de Pallerols. Un patrimoni de canals, recs, rescloses, basses, pous de glaç, molins amb la seva variada i interessant maquinària, etc., que permeten conèixer el complex sistema de la mòlta amb el qual es garantia la subsistència de la població. Es tracta d'un tipus de patrimoni que al nostre país havia estat molt oblidat els darrers cinquanta anys, però que, sortosament, darrerament ha vist com diverses iniciatives han permès de posar-lo en valor i donar-li nous usos que ens possibiliten millorar-ne la seva consideració.

Els orígens d'aquests molins cal buscar-los a l'alta edat mitjana, amb la intervenció dels senyors feudals de les famílies Hostoles, Cartellà o Rocabertí. A l'època moderna, alguns molins van adoptar la tecnologia dels nocs, maces o molins drapers, a instàncies del Gremi de Paraires i Teixidors de llana. Al segle XIX s'hi van introduir les turbines, passadors de farina o maquinària per elaborar xocolata; i alguns d'ells van estar en funcionament fins a les dècades dels seixanta i dels setanta del segle XX.

A la plaça del Firal, on tots els dissabtes hi ha un bonic mercat, ens vam aplegar una cinquantena de persones. Va ser un matí assolellat i esplèndid, que ens va

permetre gaudir d'una caminadeta matinal des del nucli antic fins al veïnat de la Fàbrega, tot coneixent aquests indrets acompanyats pels socis Xavier Solà i Lúcia Donat, autors del llibre *Els Molins* (Quaderns de la Revista de Girona, 2003). L'estudi de la documentació i la interpretació de les evidències arqueològiques i arquitectòniques els ha permès assolir un gran coneixement sobre aquest patrimoni, l'interès i conscienciació envers el qual està arrelant entre els diversos propietaris de la zona. Alguns d'aquests propietaris van acompanyar-nos durant el recorregut, i amb ells vam poder establir un diàleg que ens va permetre conèixer la seva voluntat i les problemàtiques amb les quals es troben en el moment d'endegar la rehabilitació d'alguns dels antics molins.

La jornada es va completar amb un dinar al restaurant Ca la Matilde, on vam continuar xerrant amicalment. A la tarda, en una sala polivalent municipal, va tenir lloc l'entrega dels Premis Mestall, atorgats anualment a treballs de recerca de batxillerat. Després, encara vam tenir ocasió de visitar alguns dels molins de la vila: el de la Conqueta i el Molí Gros. Els propietaris del molí de la Conqueta han iniciat la ingent tasca de la rehabilitació de l'edifici que custodïa una de les maquinàries més fantàstiques que es conserven al nostre país. El seu esforç és encomiable i mereixeria el recolzament institucional perquè la seva voluntat arribés a bon port. Finalment, al Molí Gros vam poder entrar a l'indret que havia estat una fàbrica de xocolata fins no fa massa anys, i on encara la maquinària i els estris de treball estaven gairebé com si haguessin de ser utilitzats el dilluns següent.

Una ruta desconeguda que ens va apropar a una realitat del món rural que era quotidiana fins no fa gaire temps, i que poc a poc surt de l'oblit i és valorada per la societat.

David Moré Aguirre ■

■ recerques en curs

SALES I FAVÀ, Lluís

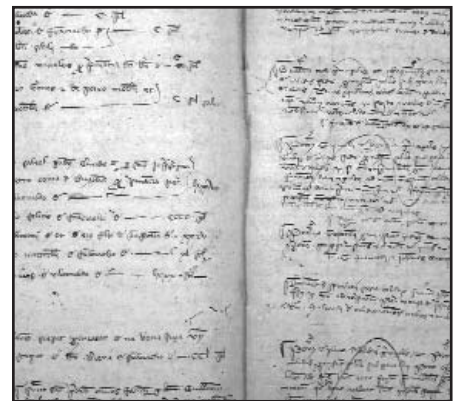
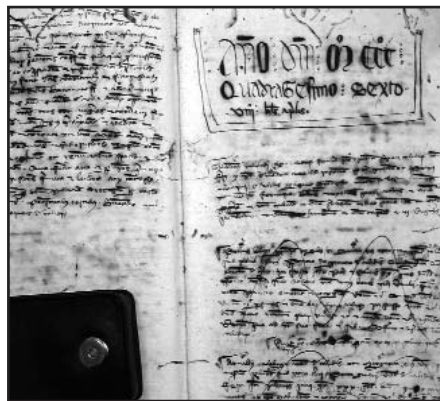
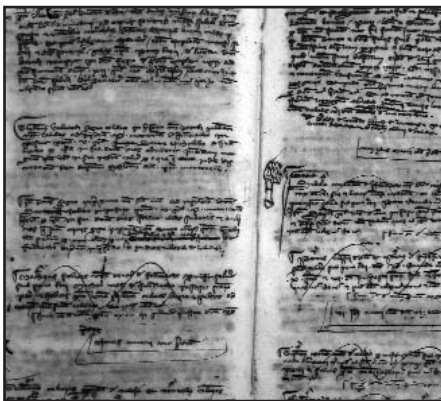
Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XIV. El cas de la baronia de Llagostera

Treball de recerca de doctorat,
Universitat de Girona, 2008.

Tal i com ens mostren alguns treballs recentment editats per la historiografia anglosaxona, el crèdit privat pot esdevenir un indicador socioeconòmic. Així, per exemple, per autors com Phillip Schofield o Chris Briggs, els crèdits emesos i contrets per la població de les zones rurals no sols poden ser un indicatiu de la vitalitat institucional, sinó també una forma de calibrar la capacitat financera de les famílies. La quantitat i qualitat dels litigis que es localitzen a les corts locals determinen variacions en l'estructura socioeconòmica d'una comunitat medieval. La font principal per a aquests investigadors són els litigis iniciats arran de retards en els pagaments o de desavinences entre prestatari i prestador. Ara bé, si s'han pogut formular aquestes preguntes a les fonts, és gràcies als treballs previs d'una historiografia institucional que, des de principis del segle XX, es dedicava a estudiar unes institucions originades a l'Edat Mitjana que arribaven fins els temps contempora-

preciosa sobre la vitalitat econòmica del districte de batllia de Caldes, de les activitats financeres dels menestrals i dels pagesos i també de la seva relació amb els prestadors i comerciants gironins. A més, els llibres del batlle poden ser contrastats amb els protocols notariais del mateix territori i època, fet pel qual la imatge presentada en el treball resulta més completa.

El primer capítol és una reflexió sobre les fonts. Hi calibrem les dificultats objectives dels registres de cort per fer estudis sobre el crèdit: la polivalència de la majoria de documents (servien per constatar diferents estadis d'un crèdit) i també la dispersió documental que caracteritza cadascun dels productes financers. A diferència dels registres judicials anglesos, cal pensar que a casa nostra la pràctica notarial havia imposat el model protocol·litzat, pel qual els assentaments es produïen de forma cronològica, i no constituïen suma-

nis. Aquest panorama historiogràfic és del tot diferent al de casa nostra, on sovint s'han menystingut les potencialitats de les fonts jurisdiccionals.

El treball de recerca recentment presentat, *Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XIV. El cas de la baronia de Llagostera*, vol explorar les possibilitats que tenen els registres emesos per una cort jurisdiccional catalana a l'hora de fer estudis sobre el crèdit rural baixmedieval. Mancada la historiografia local d'estudis sobre el funcionament institucional de les corts, ens hem volgut endinsar en els aspectes descriptius (tant de la institució com dels productes financers) abans d'iniciar anàlisis socioeconòmiques.

La secció de Caldes i de Llagostera de l'Arxiu Històric de Girona compta amb una sèrie inèdita de llibres de cort pertanyents a la dècada que precedí la data crítica de 1348. Aquestes fonts contenen informació

o fitxers que permetin a l'historiador una fàcil identificació de la *vida* del crèdit.

El segon capítol fa una descripció dels productes financers, és a dir, de les diferents modalitats de préstecs, empenyoraments o compravendes finançades a les quals tenien accés els habitants de la zona descrita. Aquest segon capítol posa en joc els dos tipus de fonts (les notariais i les curials), tot arribant a una primera conclusió sobre la localització de cadascuna de les formes de crèdit. Si bé les comandes (petits préstecs) es registraven de forma sistemàtica en els llibres del notari, d'altres crèdits, com ara el finançament de la compra de cereals, s'anotaven principalment en els llibres del batlle. La ubicació d'una o altra tipologia de crèdit en cadascun dels llibres depenia de les garanties i clàusules ofertes en cada àmbit.

El tercer capítol vol descriure el funcionament ordinari de la cort jurisdiccional de Caldes quan es posava en funcionament per perseguir els impagaments o els incompliments de contractes. El treball, de fet, descriu dues vies paral·leles, una que s'articulava a través de la cort jurisdiccional i l'altra que era mediada pel jutge. El litigi a la cort, més habitual i per tant més tractat, era entès com un procediment administratiu, i podia dur els contendents des de la denúncia fins a la subhasta pública de béns per rescabalar els deutes. Ara bé, aquest procediment estarà molt condicionat per la negociació privada. La cort jurisdiccional era un àmbit que permetia redefinir les condicions dels negocis i que dilatava al màxim l'esdeveniment de

mesures expeditives. En aquest sentit, es documenta una proporció molt major d'aquells procediments menys agressius, que no desposseïen el prestatari dels seus béns i que li permetien guanyar temps per poder pagar els préstecs.

Així, havent analitzat els caràcters institucionals i formals del crèdit, aquest treball deixa la porta oberta a una futura tesi doctoral que pretindrà abordar el fenomen financer des d'una vessant socioeconòmica, tenint en compte els nivells d'endeutament de la pagesia i el paper de les elits sobre l'entorn rural.

Lluís Sales i Favà ■

trobades ■

Col·loqui internacional

La desamortització dels béns eclesiàstics. Una perspectiva comparada: França, Península Ibèrica, Amèrica Llatina

Aquestes jornades varen comptar amb la presència d'investigadors de reconegut prestigi en el camp de la història social i econòmica. La desamortització fou un fenomen comú en els processos de construcció de l'estat liberal. La revolució francesa i nacionalització dels béns de l'Església a França varen tenir una importància cabdal i una influència sobre els països veïns i, per extensió, en la construcció nacional a l'Amèrica Llatina. Així

diferents processos i tenir una visió més diàfana del fenomen. El col·loqui va ser obert per Pablo Luna amb una presentació on ressaltà la gènesi de la trobada i la lògica i les temàtiques de les diferents sessions.

Tot seguit es va iniciar la primera sessió, dedicada a la propietat eclesiàstica i el poder socioeconòmic i financer del clergat abans de la nacionalització i la desamortit-

Universitat de Girona
20-22 de novembre de 2008

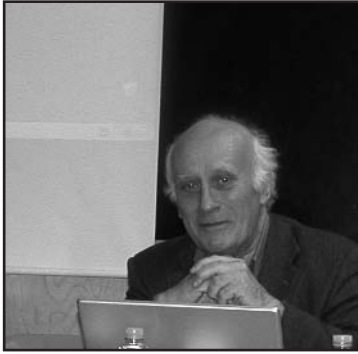
Organitzat pel Centre de Recerca d'Història Rural (IRH-UdG); el Groupe de recherches pour l'Histoire Économique et Sociale des Campagnes (CNRS, París) i el Centre de Recherches Historiques (CRH-EHESS, París)

Fotografia: Lluís Serrano

doncs, diferents especialistes varen exposar unes interessants perspectives i aportacions que van permetre comparar els

zació dels seus béns. Així doncs, **Bernard Bodinier** (Université de Rouen), en la seva primera intervenció sobre els aspec-

Fotografia: Lluís Serrano

tes quantitatives i qualitatives de la propietat eclesiàstica a França, va puntualitzar que manquen estudis suficientment precisos sobre la visió global de l'Església d'antic règim, un gran propietari de senyories, censals i drets derivats que es distribuïen de manera desigual sobre el territori i en finques rústegues i urbanes. A través de l'estudi de la venda dels béns nacionals es pot fer una radiografia prou fidel per cobrir el buit i limitar les propietats immobiliàries.

Pegerto Saavedra (Universidade de Santiago de Compostela) va seguir amb una ponència sobre la riquesa eclesiàstica a Espanya al final de l'antic règim i començà l'exposició explicant la seva elecció del terme "riquesa" en comptes de "propietat": d'entre els actius de l'Església, no només hi havia propietats, sinó delmes, censals o altres ingressos relacionats amb l'assistència religiosa. La riquesa va tenir el seu nivell més alt en el segle XVIII, quan a finals de centúria va veure's afectada per les desamortitzacions de Godoy. **Pablo F. Luna** (Université Paris 4–Sorbonne), amb l'exemple del convent de la Buenamuerte, ens va acostar a les possessions dels convents i monestirs de Lima a la segona meitat del segle XVIII i el principi del segle XIX. **Maria Elena Barral** (Conicet, Universidad de Luján, Argentina) va fer una dissertació sobre la complexitat i estratègies diversificades de l'Església al camp de Buenos Aires a l'antic Virregnat de la Plata. Va exposar les característiques de les propietats rurals eclesiàstiques i d'ordes religiosos a Buenos Aires, tenint en compte l'origen del patrimoni, la seva extensió, ingressos i despeses, formes d'explotació i la comparació amb les propietats laiques. **Francisco Cervantes** (Benemérita Universidad Autónoma de Puebla, México) ens va mostrar que la riquesa eclesiàstica a Puebla entre 1780 i 1850 es basava en finques urbanes (fruit d'un procés acumulatiu de llarga durada) i que en el segle XIX es va formar una opinió pública favorable a la desamortització per part de certs sectors que ambicionaven les cases del clergat.

La segona sessió, la matinal del divendres 21, sota el genèric "La legislació, els mecanismes i la magnitud de la nacionalització de béns eclesiàstics, la cronologia i les conjuntures de la desamortització", es va obrir amb la ponència de **Bernard Bodinier** sobre la nacionalització dels béns del clergat francès el 1789. Les assemblees revolucionàries varen prendre una sèrie de mesures per respondre a les reivindicacions dels pagesos dins els *Cahiers de Doleances*. Aquí criticaven les impositions reials i els drets feudals que portaren al procés privatitzador, que va afavorir, principalment, vilatans i burgesos, en detriment dels page-

sos. La intervenció de **Josep Fontana** (UPF) sobre desamortització i revolució liberal a Espanya, va plantejar la necessitat d'abandonar la idea tòpica del procés desamortitzador com a mesura revolucionària i burgesa. Aquest procés s'ha de situar dins el context de la lluita d'un "Estat" per sotmetre l'Església en un intent recaptador de líquids monetaris. El procés començà molt abans, amb el cobrament de delmes per la corona i la desamortització de Godoy amb el consentiment del Papat. No fou una mesura de reforma agrària, sinó d'hisenda, per alliberar el deute de l'administració estatal. Cal replantejar, doncs, la reforma agrària liberal que garantia els drets de propietat a la classe propietària i els béns comunals, un gran tema per la seva persistència i variants locals. Molts dels qui varen accedir als béns de l'Església foren els qui prèviament havien usurpat els béns comunals. D'aquesta manera, per Fontana, cal situar la desamortització dins el context de la lluita per la terra a l'Espanya contemporània, cal pensar-la en un context més ampli, renovar la historiografia i no repetir els models. El conferenciant **Nuno Monteiro** (Universidade de Liboa), que havia de presentar una intervenció sobre desamortització i legislació agrària de la revolució liberal a Portugal, no va poder assistir a les jornades, i va seguir **Núria Sala** (CRHR–UdG). La professora Sala va presentar una ponència sobre desamortització eclesiàstica i projectes liberals al món andí (segle XIX). Després de citar els intents peruans de rescatar capitals de l'Església, la desamortització de les confraries indígenes, la redempció de l'emfiteusi (1911) i la reforma agrària de 1969, va remarcar la dificultat d'estudi pels buits historiogràfics i la poca coneixença de l'estructura agrària.

La tercera sessió, duta a terme divendres a la tarda, sobre els beneficiaris de la venda de béns eclesiàstics i la reacció social i política del clergat, començà amb **Gérard Béaur** (CNRS, CRH–EHESS) com a ponent, que proposar un primer balanç del mercat de béns nacionals i del mercat ordinari de terra. Béaur va donar una nova perspectiva analitzant la venda dels immobles de l'Església francesa. Aquesta va comportar un augment prodigiós de les transaccions després de la revolució i el decret de desamortització. Es va produir una explosió en el mercat ordinari entre 1791 i 1811 i entre els beneficiaris trobem, bàsicament, pagesos i comerciants. Tot seguit, **Rosa Congost** (CRHR–UdG) va explicar les dificultats i els diferents intents de redempció de censos per part de l'Estat derivats de la senyoria directa heretada dels béns eclesiàstics. A part, va proposar la necessitat d'in-

tegrar l'estudi dels censos desamortitzats dins un procés que ha de comprendre un quadre temporal més ampli. **Gisela Von Wobeser** (Universidad Nacional Autónoma de México) va explicar l'impacte dels *vales reals de consolidación* com a mesura desamortitzadora al territori de Nova Espanya i els efectes negatius com la disminució de capital circulant després de la confiscació dels béns de l'Església. **Pablo F. Luna** va fer de portaveu del treball conjunt amb **Alex Ortegual** (Universidad Nacional Mayor de San Marcos, Perú). La ponència girà al voltant de l'intent fracassat de 1867 per a una desamortització eclesiàstica al Perú. L'Església es va imposar a l'Estat, davant els intents d'uns liberals sense suport

redempció de censals varen permetre formes d'inversió d'acord amb el moment, com el lloguer de finques i comptes bancaris.

Maurice Aymard (MSH, París) s'encarregà d'apuntar les conclusions del col·loqui: "Ha permès fotografiar els detalls de cada indret". Per Aymard, cal distingir "Església" com a categoria analítica i declinar la multitud de característiques que la integren. Va remarcar que els estudis han privilegiat les propietats immobiliàries a les mobiliàries, que s'han investigat en menor grau. Els conceptes "desamortització" i "mans mortes", s'entendrien com la justificació política d'un procés dins un context d'inflació i devaluació

Fotografia: Lluís Serrano

social. Finalment, les dinàmiques i l'expansió del mercat van propiciar la venda de propietats rurals de l'Església.

La darrera sessió, sobre les conseqüències econòmiques i socials de la venda de béns eclesiàstics, començà amb la intervenció de **Fabrice Boudjaaba** (CNRS). La seva aportació fou sobre la venda dels béns nacionals, els nous actors i les noves xarxes del mercat immobiliari. Amb la desamortització, aquest mercat va esdevenir més dinàmic, i la terra va ser, amb l'exemple del *tonnelier* de Balzac, la via d'accés al prestigi per part de molts sectors socials. **German Rueda** (Universidad de Cantabria) va donar xifres de les superfícies desamortitzades a Espanya, i va apuntar la consolidació d'una classe propietària davant d'uns jornaleros amb dificultats d'accés a la terra dins la dinàmica d'eliminació de comunals. **Fernando Armas Asín** (Universidad de Lima) va parlar de l'impacte de la desamortització sobre l'evolució del crèdit i la inversió de l'Església al Perú en el segle XIX. Els processos de

monetària. D'entre els beneficiaris d'aquests processos, van destacar les elits socials i polítiques, que obtingueren un passaport cap al prestigi i la valoració social. Aquests reafirmarien una estructura agrària anterior en el si del procés de transformació dins del segle XIX.

Lluís Serrano ■

I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric

Les senyories a la Catalunya baixmedieval

(SS. XIII-XV)

Hostalric (La Selva)
12-14 de novembre de 2008

Fotografia: Ajuntament d'Hostalric

Enguany, Hostalric ha acollit per primer cop un seminari d'estudis medievals. Organitzat per l'àrea de patrimoni de l'Ajuntament de la vila, i amb el suport de l'Arxiu Històric i de la Fundació Innovació i Formació de la Universitat de Girona, la trobada ha volgut centrar la mirada en una temàtica àmplia. D'aquesta manera, els organitzadors han escollit el tema "Les senyories a la Catalunya baixmedieval (s. XIII-XV)" per intentar desbrossar l'estat actual de les investigacions.

Tal i com ha recordat el professor de la UdG Lluís To en l'acte de cloenda, la trobada ha materialitzat un desig de l'estudiós Josep Maria Pons Guri, que en vida sempre aspirà a convertir l'antic vescomtat de Cabrera en una "nova dimensió per a l'estudi de la Història". En aquest sentit i veient l'èxit de la convocatòria, l'alcalde d'Hostalric ha anunciat un compromís per consolidar el seminari amb la convocatòria de properes edicions.

La primera jornada s'ha iniciat amb una ponència de Josep Maria Salrach (UPF) sobre les perspectives historiogràfiques de l'estudi de les senyories. En la seva dissertació, ha volgut fer un repàs d'aquells autors que han reflexionat sobre l'eclosió, la consolidació i les característiques de la senyoria feudal a casa nostra. El ponent ha situat Pierre Bonnassie com un punt d'inflexió historiogràfic. L'historiador de Tolosa de Llenguadoc definí el naixement de la senyoria en una conjuntura concreta, de violència generalitzada i alhora com un àmbit d'exacció, control i protecció dels feudals envers la pagesia. Autors posteriors, com Lluís To o Aymat Catafau, han completat el model de Bonnassie, tot centrant la seva atenció en la unitat de producció fonamental d'aquest sistema (el mas) o bé en les formes d'organització del poblament rural (les sagres). Josep Maria Salrach ha destacat també les monografies locals que sostenen aquest model explicatiu, com l'obra de Mercè Aventín; així mateix, ha posat èmfasi en els treballs que han versat sobre la transformació del paisatge o en d'altres característiques de les senyories (Víctor Farías, Pere Benito, Ramon Martí, Jaume Vilaginés). Tot i els treballs realit-

zats durant els darrers anys, Salrach ha demanat l'estudi d'alguns àmbits que encara no han estat prou ben abordats. Així, per exemple, considera que cal avançar en el coneixement de l'administració senyorial dels dominis o en l'exercici de la justícia que impartien els feudals. Així mateix, reclama dels estudiosos més preocupació pel coneixement de les condicions materials de la pagesia.

La ponència de Lluís To (UdG) ha abordat la relació entre els masos i les senyories. Per To, a la Catalunya Vella dels segles XIII-XV els masos han de ser entesos com la unitat fonamental d'exploració. El pes dels masos en la tinença agrícola i la dispersió geogràfica de poblament imposà que els senyors elaboressin una sèrie d'estratègies per tal de mantenir-ne el control i aplicar-hi eficaçment les exaccions. En aquest sentit, To parla de la tinença del mas com una "experiència de subfeudalitat", com el punt de trobada entre vassall i senyor. A més, amb constriccions de caràcter normatiu o simbòlic, el senyor intentà limitar el desmembrament dels masos i, en conseqüència, el manteniment dels seus dominis. Malgrat tot, el mercat de la terra s'activà en les darreres centúries de l'Edat Mitjana. En aquesta contradicció aparent s'establí, segons el ponent, una interessant dialèctica que va dur les senyories a tolerar i aprofitar-se de les pròpies transaccions.

Ja en la segona jornada, la ponència de Pere Ortí (UdG) ha ofert algunes reflexions sobre les senyories urbanes a la Catalunya baixmedieval. Ortí ha volgut demostrar la imbricació profunda entre senyoria i món urbà. D'aquesta manera, el ponent ha analitzat els components d'autogovern de les viles i ciutats baixmedievals catalanes. Enfront d'una visió que remet a l'emancipació urbana en el moment en què es concediren les cartes de Privilegis, Ortí proposa un model diferent. Per ell, les Cartes de Privilegi poden ser la consolidació o modificació d'un govern compartit —entre comunitat urbana i senyoria— que ja podia estar en funcionament amb anterioritat. Per exemplificar els components d'una senyoria urbana, Ortí cita els casos de la vila monàstica de

Sant Feliu de Guíxols i també el de Barcelona. Entre els segles XII i XIV, els dos indrets compartien tipologies de rendes senyoriales i també formes de govern col·laboratives entre la senyoria i la comunitat. Però els canvis socioeconòmics operats dins la societat urbana barcelonina permeteren, al final del segle XIV, que el tipus de govern de Barcelona avancés progressivament cap a l'anomenada "senyoria col·legiada". Aquí, l'antiga senyoria esdevindria cada cop menys determinant, en detriment dels interessos del nou grup social urbà, els ciutadans honrats.

La darrera de les ponències, de l'investigador Elvis Mallorquí (Centre d'Estudis Selvatans), s'ha centrat en presentar un estudi en curs sobre el Llibre Verd dels feus del Bisbat de Girona (1362), que és una mena d'inventari dels delmes i els seus preceptors al conjunt de la diòcesi. Aquesta font serveix per constatar la importància econòmica del delme i el seu repartiment entre els senyors de la diòcesi, tant els laics com els eclesiàstics. Mallorquí constata el pes del delme en mans dels feudataris laics i la seva vinculació feudovassallàtica amb el bisbe.

Pel que fa a les comunicacions presentades en el transcurs del seminari, cal destacar el pes de les aproximacions arqueològiques als castells i forteses i també el dels diferents estudis de cas sobre la renda i gestió dels dominis senyorials. En el primer bloc s'hi poden

incloure presentacions com la de Joan Llinàs, amb la comunicació titulada "Crisi i transformació dels castells a la Baixa Edat Mitjana. L'exemple del vescomtat de Cabrera i les senyories veïnes", la d'Isidre Pastor i Batalla, que ha llegit la comunicació "L'evolució arquitectònica del castell de Rodonyà durant l'Edat Mitjana com a reflex del poder senyorial", i la de Carlos Galbán, que ha presentat un text titulat "El señorío de los Moscoso y el surgimiento de la fortaleza de Altamira (Brión, A Coruña)". La resta de comunicacions han aprofundit en temàtiques relacionades amb la renda i la gestió dels estats senyorials. Aquest ha estat el cas d'Enric Subiñà, amb una presentació que du per títol "La senyoria a Argentina (el Maresme) durant el segle XV", de Gemma Font, amb la comunicació "Les senyories rurals en el terme del castell de Montsoriu", de Salvador Ferrando, que presentà un estudi titulat "Refer-se de la guerra. El senyoriu de Manises a finals del segle XIV", de Carme Camps, amb "Flix, una aljama de la Ciutat de Barcelona (1481-1516)", de Frederic Aparici, Noelia Rangel i Vicent Royo, amb "Les resistències feudals davant de l'agressivitat urbana. El senyoriu d'Hug de Cardona en el segle XV", i, finalment, de Xavier Marcó, que ha proposat la comunicació "La senyoria del delme a l'Almoïna del Pa de la seu de Girona a Santa Cristina d'Aro al segle XV".

Lluís Sales i Favà ■

Fotografia: Ajuntament d'Hostalric

JORNADA

Els contractes matrimonials. Una font per a la història rural

Divendres 24 d'abril de 2009

PROGRAMA

MATÍ

Lluís TO (CRHR-UdG) "*Els contractes matrimonials medievals: els exemples de Besalú i Amer*"

Tunde MIKES (CRHR-UdG) "*Les cases dins la comunitat i la comunitat dins la casa: els capítols matrimonials de la muntanya (Vall de Ribes, segles XVII - XVIII)*"

Llorenç FERRER ALÒS (Universitat de Barcelona) "*La mobilitat social a partir dels capítols matrimonials. El cas del mas Galobart*"

Rosa CONGOST i Eulàlia ESTEVE (CRHR-UdG) "*Els dots com a indicador de les dinàmiques socials. La regió de Girona, segles XVIII-XIX*"

TARDA

Pere GIFRE (CRHR-UdG) "*De nupcials a capítols matrimonials. Perquè i com d'una nova tipologia notarial (començament de segle XVII)*"

Lídia TORRA (UPF, Barcelona) "*Anàlisi dels canvis del mercat de treball a Sabadell a partir dels capítols matrimonials (1550-1810)*"

Rosa ROS (CRHR-UdG) "*Capítols vilatans, capítols rurals. Declivi i vigència dels capítols matrimonials a Sant Feliu de Guíxols i la Vall d'Aro (1780-1860)*"

Adreçat a: estudiants i llicenciats universitaris i públic interessat en el tema. No calen inscripcions prèvies. Es lliuraran certificats d'assistència a les persones que ho sol·licitin.

Lloc: Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona (plaça Ferrater Mora, 1).

Organització: Centre de Recerca d'Història Rural (Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona) i Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

Més informació: Centre de Recerca d'Història Rural, Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona. Tel. 972 41 89 45. A/e: dir.irh@udg.edu; www.udg.edu/irh

agenda ■

Seminaris d'història rural curs 2008-2009

Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona

divendres 20 febrer 2009

TRANSMISSIÓ I GESTIÓ DE PATRIMONIS RURALS

Josep M. Martínez París (Universitat de Lleida / Centre de Recerca d'Història Rural)

Elits rurals i grans patrimonis a l'Alt Aragó: la Casa de Ric (s. XVIII-XIX)

Ronan Tallec (Université Paris I)

Inégalité ou égalité entre héritiers? Le cas de Montesquieu-Volvestre au début du XVIIIe siècle

divendres 6 març 2009

L'ANÀLISI HISTÒRICA DE LES DESIGUALTATS SOCIALS

Gilles Postel-Vinay (INRA / École des Hautes Études en Sciences Sociales)

Les inégalités de richesses vues du côté des vieux (France, XVIIIe-XXe siècles)

divendres 15 maig 2009

NUTRICIÓ I NIVELL DE VIDA

Francesc Muñoz Pradas (Universitat Autònoma de Barcelona)

Població i consum. Una reconstrucció de la població consumidora de llet a Espanya 1925-1981

Xavier Cussó Segura (Universitat Autònoma de Barcelona)

Transició nutricional i globalització de la dieta a Espanya i França en els segles XIX i XX

divendres 19 juny 2009

EL CRÈDIT A L'ÈPOCA MEDIEVAL

Juan Vicente García Marsilla (Universitat de València)

Crèdit i mercat al món rural valencià de la Baixa Edat Mitjana

Lluís Sales i Favà (Centre de Recerca d'Història Rural)

Mecanismes d'una cort jurisdiccional contra la morositat (Caldes de Malavella, 1330-1348)

Aquest cicle forma part dels Tallers de Recerca del Màster d'Iniciació a la Recerca en Humanitats, Història, Art, Filosofia, Llengua i Literatura (UdG, Facultat de Lletres).

Totes les sessions s'inicien a les 16h a la sala de l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona (Facultat de Lletres, Plaça Ferrater Mora, 1. 17071 Girona. Tel. 972 418 945).

Les sessions són gratuïtes i no cal inscripció prèvia.

Amb el suport del MICINN: projecte HAR2008-02960/HIST

L'anàlisi històrica de les desigualtats socials - SEMINARI DE GILLES POSTEL-VINAY

Girona, del 3 al 6 de març de 2009

PROGRAMA

3 de març de 18 a 21 h

Les inégalités de richesse. Des repères sur les sociétés européennes, XVIIIe-XXe siècles

4 de març de 18 a 21 h

Les inégalités de richesses vues du côté des jeunes (France, XVIIIe-XXe siècles)

6 de març de 16 a 19 h

Les inégalités de richesses vues du côté des vieux (France, XVIIIe-XXe siècles)

Aquest seminari forma part dels Tallers de Recerca del Màster d'Iniciació a la Recerca en Humanitats, Història, Art, Filosofia, Llengua i Literatura (UdG, Facultat de Lletres).

Organitza: Institut de Recerca Històrica. Centre de Recerca d'Història Rural

Lloc de realització: Sala de l'Institut de Recerca Històrica (Facultat de Lletres).

Per a més informació: dir.irh@udg.edu
Tel. 972 418 945.

Gilles Postel-Vinay és director de recerques a l'Institut National de la Recherche Agronomique i director d'ètudes a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales (París).

Entre els seus treballs destaquen *La Terre et l'argent: l'agriculture et le crédit en France du XVIIIe au début du XXe siècle* (1998) i també, amb P.T. Hoffmann i J.L. Rosenthal, *Priceless markets: the political economy of credit in Paris, 1660-1870* (2000). Ha participat en diverses ocasions en les activitats organitzades pel Centre de Recerca d'Història Rural.

CURSOS, JORNADES, CONGRESSOS

Tallers i jornades de memòria oral. Palamós / Arbúcies / Manlleu / Vic / Cervera / Esterrri d'Àneu / Calaceit / Amposta, de gener a juny de 2009. Més informació: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. A/e: observatori.cultura@gencat.cat

IX Jornades d'Història del treball: Velles i noves formes d'ocupació i precarietat. Barcelona, 28-29 d'abril de 2009. Més informació: www.ub.edu/tig. A/e: tig@ub.edu

VII Congrés sobre sistemes agraris, organització social i poder local. Família pagesa i economia rural. Lleida, 21-23 de maig de 2009. Més informació: www.sistemes-agraris.udl.cat. A/e: sistemesagraris@historia.udl.cat

VI Col·loqui d'Estudis Transpirinencs. Els Pirineus: Frontera i Connexió?. Santuari de Núria (Ripollès), 2-4 d'octubre de 2009. Termini de presentació de comunicacions: 31 de maig de 2009. Més informació: Institut Ramon Muntaner. A/e: pineda@irmu.org

BEQUES I PREMIS

Premi Es Niell d'història marítima de Blanes 2009.

Treballs inèdits sobre la història marítima de Blanes. Dotació: 3.000 €. Termini de presentació: 15 d'octubre de 2009. Més informació: Club Vela Blanes. www.cvblanes.cat.

VIII Premio internacional Agustín Millares Carlo.

Projecte de recerca en l'àmbit de les Humanitats. Dotació: 12.000 €. Termini de presentació: 15 d'octubre de 2009. Més informació: Secretaria de la Fundació de Enseñanza Superior a Distancia. C/ Luis Doreste Silva, 101 - 35004 Las Palmas de Gran Canaria.

mestall
ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES

Redacció:
Rosa Congost, Lídia Donat,
David Moré, Pere Gifre
Assessor lingüístic: Daniel Ferrer
Maquetació: Anna Cabañas

Per a informació i inscripcions:
Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines
Pl. de Sant Josep, 1
Arxiu Històric de Girona
17004 GIRONA
Tel. 972 22 55 00
www.ddgi.cat/historiarural/

Podeu enviar-nos textos o suggeriments a: mestall@ddgi.cat
Periodicitat: semestral.
Impressió: Palahí Arts Gràfiques
Dipòsit legal: GI-731-1999